

•
ANALELE ȘTIINȚIFICE
ALE
UNIVERSITĂȚII „ALEXANDRU IOAN CUZA”
DIN IAȘI
(SERIE NOUĂ)

ISTORIE

TOM LXVII
2021

Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

CUPRINS

Actele Conferinței „Civilizație aulică și civilizație urbană în Moldova și Țara Românească. Secolele XIV-XVII”

Maria Magdalena Székely, <i>Civilizație aulică și civilizație urbană în Moldova și Țara Românească. Secolele XIV-XVII (Cuvânt înainte)</i>	11
Radu Cârциumaru, <i>O ipoteză privind datarea primei fresce din Biserica Domnească a Târgoviștei în vremea lui Mihnea Turcitul</i>	17
Liviu Marius Ilie, <i>Domnia și cancelaria – danie și cronologie în perioada Paștilor în Țara Românească (secolul al XV-lea)</i>	27
Maria Magdalena Székely, <i>Daruri, mărfuri și obiecte de prestigiu la curtea Moldovei în secolul al XVI-lea</i>	33
Minodora Cârциumaru, <i>Inelul jupâniței Vlădae. O descoperire arheologică și implicațiile ei istorice</i>	59
Ștefan S. Gorovei, <i>În căutarea „patriciatului” pierdut. O revenire</i>	77
Marius Păduraru, <i>„Pe vremea ce au fost Mareș banul vornic mare, fiind mare și putêrnecu”. Adăugiri la biografia marelui dregător muntean Mareș Băjescu</i>	89

Daniela Orzață, <i>Ancient library of Alexandria foreign book fund</i>	111
Lucrețiu Mihailescu-Bîrliba, <i>Soldats provenant du milieu rural de la province de Mésie Inférieure dans les légions romaines</i>	129
Iulia Dumitrache, <i>Haine pentru soldați: contracte cu statul roman și afaceri personale</i>	135
Fabian Doboș, <i>Augustin – al doilea Atanasie</i>	143

Andrei Constantin Sălăvăstru, <i>The doctrine of lawful rebellion in the princely proclamations of the French wars of religion</i>	151
Sorin Grigoruță, <i>„A slujit domniei mele cu dreptate și cu credință”. Câteva considerații privitoare la Andrei, hatmanul lui Petru vodă Șchiopul</i>	165
Eduard Rusu, <i>Muzica nunților domnești</i>	189
Gheorghe Lazăr, <i>Danii românești în favoarea așezămintelor ortodoxe sud-dunărene. Noi mărturii documentare</i>	201
Mihai-Bogdan Atanasiu, <i>Crâmpeie din istoria Bisericii Sfinții Teodori din Iași prin însemnări de odinioară</i>	219

Cuprins

Alexandru-Florin Platon, <i>Evenimentele anului 1821 în corespondența unui negustor genevez din Odesa: Jean-Justin (Jules) Rey</i>	231
Cristian Ploscaru, <i>Between the diplomacy of war or peace and the Ottoman occupation of the Romanian Principalities (1821-1822)</i>	245
Laurențiu Rădvan, <i>Un plan necunoscut al orașului Târgoviște din 1831</i>	265
Mihai-Cristian Amărieuței, Simion-Alexandru Gavriș, <i>Administrația moldoveană la începutul perioadei regulamentare: funcționarii Ministerului de Interne și ai Comitetului Sănătății (1834)</i>	279
Andrei Melinte, <i>Din istoricul înființării orașelor din Țara Românească în prima jumătate a secolului al XIX-lea</i>	301
Remus Tanasă, <i>Between "millet" and self-determination: the Ottoman-Armenian case</i>	321
Aleksandr Stykalin, Ioan-Augustin Guriță, <i>Din corespondența arhimandritului Iuliu Scriban cu arhiepiscopul Arsenie Stadnički păstrată la Moscova</i>	331
Ștefan Crăciun, <i>Nicolae B. Cantacuzino – primul trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Berna (1911-1912)</i>	355
Claudiu-Lucian Topor, <i>German administration in Romania under military occupation: everyday life in the vicinity of the operations army (1916-1918)</i>	365
Stefano Santoro, <i>The image of Bolshevism in the Italian public opinion, 1917-1919</i>	377

Lucian Leuștean, <i>New contributions on the dispute at the Peace Conference (February-March 1920) concerning the Romanian-Hungarian border</i>	391
Krzysztof Nowak, <i>Motivations, obstacles and complications on the path of Polish diplomacy to an alliance with Romania. Reflections on the 100th anniversary of the Polish-Romanian military alliance of 1921</i>	405
Árpád Hornyák, <i>The League of Nations loan to Hungary in 1924 with special regard to Yugoslav aspects</i>	421
Ionel Moldovan, <i>Noi considerații privitoare la înființarea Facultății de Teologie din Chișinău (1926)</i>	443
Andreea Dahlquist, <i>Romanian propaganda in Sweden during the Second World War</i>	459
Elena Dragomir, <i>Relațiile comerciale cu Occidentul în concepția economică a României postbelice. Argumente pentru o nouă perspectivă de studiu</i>	475
Daniel Lazăr, <i>30 de ani de la destrămarea R.S.F. Iugoslavia. Despre politică, societate și „cultură de masă” – considerații</i>	495

<i>In memoriam: Mihail Vasilescu, Ioan Caproșu, Ion Agrigoroaiei</i>	507
<i>Recenzii și note bibliografice</i>	513
EUSEBIU DE CEZAREEA, <i>Istoria bisericească</i> , traducere din limba greacă veche, studiu introductiv și note de Teodor Bodogae, ediție revizuită de Tudor Teoteoi, Basilica, București, 2020, 560 p. (PSB, s.n. 20) (Nelu Zugravu); <i>Beyond Ambassadors; Consuls, Missionaries, and Spies in Premodern Diplomacy</i> , ed. Maurits Ebben și Louis Sicking, Leiden, Editura Brill, 2020, 236 p. (Mihai Covaliu); Rebecca Haynes, <i>Moldova: A History</i> , London,	

New York, I. B. Tauris, 2020, xvi + 240 p. (*Laurențiu Rădvan*); Carol Iancu, *Evreii din Hârlău și împrejurimi. Istorie și memorie*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2020, 250 p. (*Dănuț Fotea*); Victor Taki, *Russia on the Danube: Empire, Elites, and Reform in Moldavia and Wallachia 1812-1834*, Budapest, Vienna, New York, Central European University Press, 2021 (*Cristian Ploscaru*); Mirel Bănică, *Bafta, Devla și Haramul. Studii despre cultura și religia romilor*, Iași, Editura Polirom, 2019, 472 p. (*Monica Chicuș*); David E. Nye, *American Illuminations. Urban Lighting, 1800–1920*, Cambridge, The MIT Press, 2018, x + 280 p. (*Simion Câlția*); Mihai Ștefan Ceaușu, Ion Lihaciu, *Autonomia Bucovinei (1848-1861). Studiu și documente*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2021, 374 p. (*Ioan-Gabriel Chiraș*); *Universitatea din Cluj în perioada interbelică*, vol. III, *Facultatea de Litere și Filosofie*, coordonator Ana-Maria Stan, editori Ioan-Aurel Pop, Simion Simon, Ioan Bolovan, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2019, 364 p. (*Dragoș Jipa*); Radu Ioanid, *Pogromul de la Iași*, ediție îngrijită de Elisabeth Ungureanu, prefață de Alexandru Florian, București, Editura Institutului Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel”, Iași, Polirom, 2021, 142 p. (*Mihai-Daniel Botezatu*); Michael Shafir, *România Comunistă (1948-1985). O analiză politică, economică și socială*, traducere din limba engleză de Mihai-Dan Pavelescu, București, Editura Meteor Press, 2020, 432 p. (*Andrei Mihai Rîpanu*); *Panorama comunismului în România*, ed. de Liliana Corobca, Iași, Editura Polirom, 2020, 1150 p. (*Daniel Chiriac*).

Abrevieri

Mihai-Cristian AMĂRIUȚEI*
Simion-Alexandru GAVRIȘ**

Administrația moldoveană la începutul perioadei regulamentare: funcționarii Ministerului de Interne și ai Comitetului Sănătății (1834)***

Regulamentele Organice. Organizarea Ministerului de Interne și a Comitetului Sănătății

Tratatul de pace încheiat la Adrianopol între reprezentanții Imperiului Rus și cei ai Imperiului Otoman (2/14 septembrie 1829) și actul adițional referitor la Principatele Moldovei și Valahiei, semnat în aceeași zi, au deschis un nou capitol în istoria celor două țări¹. Vizibile schimbări au apărut, astfel, în poziția lor internațională: deși ele au continuat să se afle sub suzeranitatea sultanului, Poarta și-a pierdut mult din vechea influență², lăsând loc Imperiului Rus, erijat în putere

* CS dr., Institutul de Istorie „A. D. Xenopol” al Academiei Române, Iași, România; mihai.amariutei@gmail.com.

** CS III dr., Institutul de Istorie „A. D. Xenopol” al Academiei Române, Iași, România; alexandrugavris1@yahoo.fr.

*** Prezentul text este o versiune restrânsă a studiului introductiv al ediției *Funcționarii din Principatul Moldovei în epoca Regulamentului Organic (1832-1858). Documente*, vol. I, *Registrele generale ale Ministerului de Interne și Comitetului Sănătății (1834)*, aflat în curs de apariție.

¹ Pentru contextul semnării tratatului de la Adrianopol, elaborarea și prevederile Regulamentului Organic, rămâne de referință lucrarea lui Ioan C. Filitti, *Principatele Române de la 1828 la 1834: ocupația rusească și Regulamentul Organic*, București, [1934]. Mai recent, vezi Victor Taki, *Russia on the Danube: Imperial Expansion and Political Reform in Moldavia and Wallachia, 1812-1834*, Teză de doctorat, Central European University, Budapesta, 2007 (mai ales cap. IV, *Russian Empire, Romanian Boyars and the Elaboration of Organic Statutes for Moldavia and Wallachia* și cap. V, *Between Polizeistaat and Cordon Sanitaire: Russian Provisional Administration in Moldavia and Wallachia in 1829-1834*, p. 228-350).

² Proces început odată cu semnarea tratatului de pace de la Kuciuk-Kainargi (Küçük Kaynarca), semnat la 10 iulie 1774, ratificat de Rusia la 15 iulie 1774 și de Poartă la 10 ianuarie 1775 (*Acte și documente relative la istoria renașterii României* (în continuare: *Acte și documente*), publicate de Ghenadie Petrescu, Dimitrie A. Sturdza și Dimitrie C. Sturdza, vol. I, București, 1888, p. 125-138, nr. 30), prin care „protectoratului otoman unilateral începe să i se substituie un dublu protectorat, prin legalizarea dreptului Rusiei de a interveni în favoarea Principatelor Dunărene [...], fapt ce echivalează cu debutul internaționalizării statutului juridic al acestor țări, proces finalizat în 1856 prin instituirea statutului de protecție colectivă”. Mihai Maxim, *Țările Române și Imperiul otoman*, în *Istoria*

protectoare („garantă a prosperității lor”, conform art. V al tratatului). Au rămas, de asemenea, în vigoare principiul alegerii domnilor de către boieri, conținut în convenția de la Akkerman (1826)³, și prevederile aceluiași act, conform cărora „hospodarii” nu puteau fi destituiți decât pentru „delicte” constatate atât de Poartă, cât și de reprezentanții Rusiei. Domnii urmau însă să fie desemnați pentru toată durata vieții, și nu pentru șapte ani (după cum prevăzuse convenția). Principatelor li s-a garantat (formal) autonomia administrativă. Ele au primit dreptul de a-și exporta produsele fără nici un fel de restricții: ultimele obligații în acest sens față de puterea suzerană au fost eliminate. Raiatele de pe teritoriul Valahiei (vechi teritorii muntenești anexate de Poartă) au fost restituite principatului de la sud de Milcov. Granița dintre Principate și puterea suzerană a fost fixată pe talvegul Dunării, iar vechile interdicții privind prezența supușilor musulmani ai sultanului pe teritoriul lor⁴ au fost reafirmate. Pentru menținerea ordinii interne, organizarea carantinelor și siguranța frontierelor, cele două țări au primit dreptul de a înființa „miliții” (mici forțe armate). Poate cea mai importată prevedere a acordului privea angajamentul Porții de a confirma „regulamentele administrative” care urmau să stea la baza viitoarei guvernări a Principatelor. Ele aveau să fie elaborate sub supravegherea autorităților militare ruse și în conformitate cu „dorințele” exprimate de „cei mai notabili locuitori” ai fiecărei țări. În sfârșit, ocupația militară și administrația rusească urmau să fie menținute în Moldova și Valahia până la executarea prevederilor tratatului privitoare la stabilirea graniței dintre cele două imperii și la situația celor două Principate și a Serbiei⁵. Printr-un alt act, încheiat în aceeași zi (2/14 septembrie 1829), era stabilită și o a treia condiție pentru încetarea ocupației trupelor țarului: plata integrală a despăgubirilor de război datorate Rusiei de către sultan⁶.

Lucrările pentru elaborarea regulamentelor menționate în tratatul ruso-turc (viitoarele Regulamente Organice) au început încă din primele luni ale anului 1829. În vara aceluiași an, s-a întrunit comitetul de reformă moldo-valah, care a elaborat, pe baza unor instrucțiuni primite de la Sankt Petersburg, proiectele celor două legiuri. În aprilie 1830, ele au fost trimise în capitala Rusiei, pentru a fi modificate de o comisie formată din doi demnitari ruși, consilierul de stat D. B. Dașkov și comisarul C. Catacazi, și doi boieri: Mihail Sturdza, reprezentând Moldova, și

românilor, vol. VI, *România între Europa Clasică și Europa Luminilor (1711-1821)*, coordonatori Paul Cernovodeanu, Nicolae Edroiu, București, 2002, p. 591.

³ *Acte și documente*, vol. I, p. 310-318, nr. 62.

⁴ Pentru detalii, vezi M. M. Alexandrescu-Dersca, *Despre regimul supușilor otomani în Țara Românească în veacul al XVIII-lea*, în *SRdI*, XIV (1961), nr. 1, p. 87-113; eadem, *Sur le régime des ressortissants ottomans en Moldavie (1711-1829)*, în eadem, *Seldjoukides, Ottomans et l'espace roumain*, publié par les soins de dr. Cristina Feneșan, Istanbul, 2006, p. 439-480.

⁵ *Acte și documente*, vol. I, p. 318-328, nr. 63.

⁶ *Ibidem*, p. 329-331, nr. 64.

Alexandru Vilara, din partea Țării Românești⁷. În sfârșit, proiectele au fost supuse reviziei unor Adunări Obștești Extraordinare. După această complicată muncă de redactare și revizuire, care a durat aproape trei ani, timp în care autorii săi s-au confruntat cu obstacole dintre cele mai diverse (epidemiile de ciumă și holeră, neînțelegerile dintre boierii moldoveni și munteni, pe de o parte, și autoritățile militare ruse, pe de alta)⁸, Regulamentul Organic al Moldovei a căpătat putere de lege la 1 ianuarie 1832. După încă trei ani de modificări succesive, forma sa finală a intrat, în sfârșit, în vigoare la 1 aprilie 1835⁹.

Noua legiuire a organizat administrația centrală a principatului după un model asemănător celui introdus în Rusia în 1802¹⁰. Regulamentul Organic al Moldovei a pus astfel bazele departamentelor (ministerelor), unele cu totul noi, așa cum au fost Departamentul Trebilor din Lăuntru (Ministerul de Interne) sau Logofeția Dreptății (Ministerul Justiției), altele formate pe baza unor instituții mai vechi: Vistieria (Ministerul de Finanțe), Hătmănia (Ministerul de Război) sau Secretariatul de Stat. Cea mai importantă instituție administrativă a Moldovei regulamentare a fost Departamentul Trebilor din Lăuntru, atât prin atribuțiile sale, cât și prin numărul funcționarilor pe care i-a avut în subordine. Însemnătatea sa a fost amplificată și prin faptul că ministrul de Interne era președintele Sfatului Administrativ (un virtual „prim-ministru”)¹¹, situație care a durat până după încheierea Convenției de la Paris, din 1858¹².

Departamentul Trebilor din Lăuntru a fost împărțit în patru secții. Secția întâi a continuat să coordoneze poliția și administrația orășenească, fiindu-i subordonate, în plus, isprăvnicile ținutale. Tot ea supraveghea brutăriile, măcelăriile și atelierile unde se fabricau lumânări („pităriile, căsăpiile și mungeriile”), ancheta samavolniciile, se ocupa de numirea și destituirea dregătorilor dependenți de minister și de „împlinirea a feliori de datorii”. Secția a doua avea în grijă lucrările publice (construirea de drumuri, poduri și șosele, pavarea străzilor capitalei), aprovizionarea magaziilor de rezervă, recrutările, paza frontierelor, supravegherea lucrărilor agricole, aprovizionarea cu cele de trebuință a instituțiilor din subordinea Ministerului de Interne, „recensământul” evreilor din principat, stingerea și prevenirea incendiilor. Tot secția a doua aproba deplasările în interiorul țării, se îngrijea de corespondența cu consuli și staroștii străini (privind extrădările, pedepsirea supușilor străini, eliberarea permiselor de liberă trecere pentru negustori), de capturarea dezertorilor austrieci și a vagabonzilor,

⁷ Gheorghe Ungureanu, Corneliu Istrati, *Elaborarea Regulamentului Organic*, în *Regulamentul Organic al Moldovei*, ediție integrală realizată de Dumitru Vitcu și Gabriel Bădărău, cu sprijinul lui Corneliu Istrati, Iași, 2004, p. 95-133.

⁸ *Ibidem, passim*; Dumitru Vitcu și Gabriel Bădărău, *Introducere*, în *Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 15-69.

⁹ Corneliu Istrati, *Aplicarea Regulamentului Organic*, în *Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 139-150.

¹⁰ Hugh Seton-Watson, *The Russian Empire 1801-1917*, Oxford, 1967, p. 80, 96-98.

¹¹ *Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 465.

¹² Ecaterina Negruți-Munteanu, *Sfatul administrativ al Moldovei între anii 1832 și 1862*, în *AIIAI*, VIII (1971), p. 170.

stabilirea imigranților în țară, încasarea dărilor de la sudiiți, aprobarea importurilor și exporturilor. Secția a treia avea drept responsabilități „rătunzimea ținuturilor”, realizarea de investigații în procesele civile, corespondența cu instituțiile bisericești, supravegherea întocmirii registrelor de mitrici, controlul farmaciilor și cișmelelor, verificarea îndeplinirii de către săteni a obligațiilor în muncă față de proprietarii de pământ („boierescul”), propunerea de măsuri privind limitarea strămutării țăranilor, cheltuielile pentru școli, spitale și casa cutiei milelor, convocarea deputaților Adunării Obștești, aprobarea alegerii staroștilor breslelor și urmărirea robilor fugari. Secția a patra se ocupa de investigații penale, capturarea și pedepsirea tâlharilor, construirea penitenciarelor, eliberarea condamnaților care își ispășiseră pedepsele, combaterea speculei, încuviințarea căutării comorilor, cercetarea cheltuielilor departamentului, aprovizionarea armatei rusești și măsurile pentru siguranța poștei¹³. Trebuie spus că delimitarea formală de atribuții prezentată mai sus nu a fost respectată întru totul, secții diferite executând, adesea, sarcini de același fel¹⁴.

Cei mai importanți oficiali locali aflați în subordinea Ministerului de Interne erau ispravnicii¹⁵. Procedura numirii lor era următoarea: Sfatul Administrativ propunea doi candidați, dintre care domnul îl alegea pe cel pe care îl considera mai potrivit postului¹⁶. Atribuțiile ispravnicilor, stabilite prin Regulamentul Organic și printr-o serie de circulare ale Sfatului Administrativ, includeau: supravegherea aplicării legislației în vigoare, încasarea impozitelor, participarea la alcătuirea catagrafiilor, coordonarea poliției locale, supravegherea sănătății locuitorilor ținutului. Ispravnicii participau, de asemenea, la organizarea scrutinelor pentru desemnarea privighetorilor de ocoale și a membrilor eforiilor orășenești¹⁷.

Privighetorii erau aleși, o dată la trei ani, de vornicii satelor din ocoalele pe care urmau să le aibă în grijă și confirmați în funcții de către domn. Eligibili pentru aceste posturi erau „notabilii frunțași ai ținutului (...), boiernași, neamuri i mazili”, locuitori și proprietari de bunuri imobile „în ocolul alegerii” lor. Privighetorii erau datori să îi apere „pe săteni împotriva tuturor răpirilor și a nedrepturilor” și să îl anunțe pe ispravnic despre „tot aceia ce s-ar întâmpla în ocolul privegheții sale”, și mai ales despre declanșarea unor epidemii, epizootii, secete, inundații și a altor

¹³ Sever Zotta, *Din trecutul Arhivei Statului a Moldovei. Spicuri din dosarele cancelariei*, extras din *AR*, VI (1941), anexa VIII, p. 32-33; Arcadie M. Bodale, *Reforma Ministerului de Interne al Moldovei (1859) și câteva detalii din istoria arhivisticii românești*, în „Prutul. Revistă de cultură”, serie nouă, anul VI (XV), nr. 2 (58) (2016), p. 48-50.

¹⁴ Arcadie M. Bodale, *op. cit.*, p. 50.

¹⁵ Regulamentul Organic prevedea că ispravnicii se aflau „supt nemijlocitele (...) porunci” ale ministrului de Interne. Ei erau însă datori să îndeplinească „și poroncile celorlanți ministri, în toate cele ce să atârnă de al acestor departamenturi” (*Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 466).

¹⁶ *Ibidem*, p. 559.

¹⁷ Adrian Macovei, *Organizarea administrativ-teritorială a Moldovei între anii 1832 și 1862*, II, în *AIIAI*, XX (1983), p. 154-155; vezi și *Manualul administrativ al Principatului Moldovei, cuprinzătoriu legilor și dispozițiilor introduse în țară de la anul 1832 până la 1855* (în continuare: *Manualul administrativ al Principatului Moldovei*), vol. II, Iași, 1856, p. 615-645.

calamități. De asemenea, ei urmau să îi înștiințeze pe ispravnici cu privire la degradarea drumurilor și podurilor și să propună măsurile necesare pentru repararea lor. Privighetorii puteau comunica direct cu ministrul de Interne, în cazul în care ispravnicii nu ar fi răspuns suficient de prompt la atenționările lor¹⁸.

Membrii eforiilor din orașe erau aleși în fiecare an, la începutul lunii noiembrie, de boierii și negustorii locali și de starostii breslelor. Doar creștinii în vârstă de cel puțin 25 de ani puteau fi alegători. Condițiile de eligibilitate erau: vârsta de cel puțin 30 de ani și stăpânirea unor proprietăți imobiliare în valoare de cel puțin 8.000 de lei (sau 20.000, pentru candidații din Iași). În principiu, eforii erau aleși dintre pământeni; totuși, străinii puteau fi și ei eligibili dacă locuiseră vreme de cel puțin doi ani în localitatea în care candidau și dacă acceptau (cu cel puțin jumătate de an înaintea alegerilor), „a să supuni fără vreo altă mijlocire la toate datoriile pusă asupra lăcuiitorilor pământeni a orașului”. Fiecare eforie era formată din trei membri (cu excepția capitalei, care alegea cinci). Președinții acestor „consilii municipale” ale perioadei regulamentare erau numiți de domn, la propunerea ministrului de Interne, dintre membrii aleși. Unul dintre efori era desemnat de colegii săi pentru a îndeplini rolul de casier. În cadrul noilor instituții municipale, deciziile se luau cu majoritate de voturi; în caz de paritate, „socotința” președintelui avea câștig de cauză.

Eforiile angajau, pe lângă membrii aleși, câte un secretar. „Consiliul” din Iași avea, în plus, un „osăbit cinovnic”, ales de președinte și confirmat de ministrul de Interne, și doi copiiști (angajați tot de președinte, dar care nu aveau nevoie de „întărirea” forurilor superioare). Pentru Galați era prevăzut un singur „scriitor”, desemnat tot de președintele eforiei¹⁹. Toți acești funcționari inferiori erau plătiți din veniturile municipale. În schimb, membrii eforiilor nu erau salariați. Legea le oferea însă alte stimulente, precum: scutirea de a încartirui soldați, dreptul de a fi prezentați domnului „la zilele de țeremonie”, dobândirea unui atestat al Obicinuitei Obștești Adunări, în cazul în care își îndeplineseră îndatoririle „cu toată râvna”, scutirea de plata patentei (în cazul negustorilor). Cei care slujeau vreme de cel puțin trei ani, dovedind competență în serviciu, primeau câteva privilegii speciale: comercianții erau înscriși „la rangul neguțitorilor de întâi clasă”, beneficiau de întâietate la desemnarea membrilor tribunalului comercial și erau scutiți de a mai servi ca efori, iar boierii aveau dreptul de a fi înaintați în rang.

Eforiile administrau veniturile și cheltuielile orașelor, se ocupau de lucrări publice precum construirea de școli, aprovizionarea orașelor cu alimente, ocrotirea comerțului urban, salubritate, iluminat public, aprovizionarea cu apă, „împodobirea orașului”. Ele colaborau cu poliția pentru „tot ceia ce privește la ținerea bunei orânduiei și la publiceasca liniște”. Autonomia eforiilor era, în fapt, destul de limitată: ministrul de Interne putea nu doar „încuviința”, ci și „îmbunătăți” hotărârile lor. În plus, la întocmirea bugetelor orașenești și la verificarea

¹⁸ *Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 559-560; *Manualul administrativ al Principatului Moldovei*, vol. II, p. 648-649; Adrian Macovei, *op. cit.*, p. 155.

¹⁹ Din câte se înțelege din registrul general, municipalitățile din Iași și Galați angajau, în 1834, mai mulți copiiști decât era prevăzut în Regulament.

contabilității anuale a eforiilor participau înalți funcționari numiți de guvern: ispravnicul și președintele tribunalului – în ținuturi, președintele Divanului Domnesc și șeful poliției (aga) – în Iași, cărora li se adăugau deputații districtelor în care se aflau respectivele orașe. După alcătuirea bugetelor eforiilor, ele erau trimise, spre aprobare, ministrului de Interne²⁰.

Vechea instituție a Agiei²¹ a continuat să exercite atribuții polițienești în capitală. Misiunea sa a fost ușurată de împărțirea Iașilor în patru cvartale, fiecare divizat, la rândul său, în câte trei părți (departamente)²². Fiecare cvartal a fost încredințat supravegherii unui comisar, subordonat Agiei; în fiecare departament a fost numit câte un epistat, răspunzător, la rându-i, față de comisarul cvartalului său. Agia urma să aibă, de asemenea, sub comanda sa, 136 de slujitori înarmați. Aga și subordonații săi se ocupau de menținerea ordinii publice, reglementarea circulației trăsurilor, păstrarea curățeniei pe străzi, verificarea respectării regulilor privitoare la măsuri și greutăți, supravegherea corpului de pompieri²³, controlul birjarilor, înregistrarea străinilor, executarea măsurilor propuse de eforie. Pentru celelalte „târguri” ale Moldovei, Regulamentul Organic a prevăzut instituirea de polițmaisteri (comisari). Într-o primă fază însă, ei au fost numiți doar în orașele mai importante: Botoșani, Galați, Roman, Bârlad și Focșani. Polițmaisterii aveau în grijă supravegherea pompierilor, a „grosurilor”, straja de noapte și cercetarea „pricinilor” privitoare la siguranța orașenilor. Ei erau subordonați ispravnicilor, avându-și birourile în sediile administrațiilor ținutale²⁴.

Comitetul sănătății a fost o instituție legată atât prin componență, cât și prin atribuții, de Departamentul Trebilor din Lăuntru. Împreună cu „comisia doftorească”²⁵, această nouă instituție înlocuia desființata Epitropie a Casei doctorilor²⁶. Membrii Comitetului erau ministrul de Interne, hatmanul, inspectorul carantinelor (ales, pentru ambele principate, de cei doi domni și de consulul general al Rusiei)²⁷ și protomedicul principatului („șef al tuturor doftorilor”, desemnat de Sfatul Administrativ din rândul medicilor ieșeni). Ei răspundeau de toate problemele privitoare la „starea sănătății târgului Ieșii”, carantină, medicii capitalei

²⁰ *Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 424-433; Manuel Guțan, *Istoria administrației publice locale în statul român modern*, București, 2005, p. 12-18; Dumitru Boghian, Sergiu-Constantin Enea, Marius Chelcu, Ionuț Mînea, *Monografia orașului Târgu Frumos*, Iași, 2018, p. 258-260.

²¹ *Instituții feudale în Țările Române. Dicționar*, coord. Ovid Sachelarie și Nicolae Stoicescu, București, 1988, p. 9-10.

²² *Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 433-435.

²³ *Ibidem*, p. 440-441.

²⁴ *Ibidem*, p. 444-446.

²⁵ Formată din medicii și chirurgul capitalei, comisia se întrunea de două ori pe săptămână pentru a discuta situația sanitară a principatului. Tot ea cerceta diplomelor medicilor, farmaciștilor și moașelor care ar fi vrut, în viitor, să își practice profesiile în Moldova, precum și ale celor deja stabiliți în țară, dar care profesaseră aici pentru mai puțin de cinci ani; inspecta vânzarea medicamentelor; avea atribuții legate de vaccinarea („hultuirea”) copiilor (*ibidem*, p. 416-418).

²⁶ Despre această instituție, vezi Paul Pruteanu, *Contribuție la istoricul spitalelor din Moldova*, București, 1957, p. 11.

²⁷ *Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 486-487.

și ținuturilor (a căror numire intra în atribuțiile lor), spitale și farmacii, „comisia doftorească”. Tot comitetul se îngrijea ca în localitățile urbane lipsite până atunci de „agiutoriul doftoresc” să fie angajați medici, farmaciști și moașe²⁸.

Dintre instituțiile care depindeau de Comitetul sănătății, cea mai importantă era carantina înființată la Galați – unicul port moldovean, prin care trecea un considerabil flux de călători și mărfuri. Conform prevederilor Regulamentului Organic, carantina urma să includă locuințe pentru pasageri și „dregători” veniți cu treburi, magazii, facilități sanitare și o „casă de ospăț”. În apropierea carantinei au fost instituite, de asemenea, o barieră pentru exporturi și alta pentru importuri (ultima ocupându-se de proviziile de hrană și alte mărfuri sosite din „locurile învecinate”, care nu erau supuse regulilor obișnuite de carantină). Instituția era pusă sub supravegherea inspectorului general al carantinelor. Ea era condusă de o direcție, formată dintr-un director, un vicedirector și un medic și „supusă povăuirilor Comitetului sănătății”, căruia trebuia să îi adreseze cu regularitate rapoarte. Tot Comitetul sănătății îi numea pe medicii carantinei, reglementa perioada de izolare obligatorie pentru pasagerii și marinarii sosiți în principat, igienizarea ambarcațiunilor și a mărfurilor, păstrarea celor din urmă în magazine și toate măsurile de precauție „pentru toate interesurile de negoț”. Funcționarii carantinei și ai barierelor erau numiți de ministrul de Interne (la propunerea Comitetului Sănătății)²⁹ și confirmați de domn. Tot șeful Departamentului Trebilor din Lăuntru răspundea de veniturile și cheltuielile carantinei³⁰.

Funcționarii moldoveni ai epocii regulamentare. Condițiile de calitate

„Rețeaua” instituțională apărută după 1832 a avut nevoie de un număr mare de funcționari³¹. Prin Regulamentul Organic s-a stabilit ca desemnarea lor să

²⁸ *Ibidem*, p. 413-415.

²⁹ *Ibidem*, p. 415.

³⁰ *Ibidem*, p. 484-488.

³¹ Există relativ puține lucrări privitoare la funcționarii moldoveni din epoca regulamentară. Maria Berceanu a publicat un interesant articol privitor la regulile generale de funcționare ale birocrăției principatului și un studiu referitor la condițiile de calitate (cu aplicabilitate specială la Isprăvnicia Bacău). Acest ultim material conține și cea mai importantă „colecție” de foi de calitate editată până în acest moment. Maria Berceanu, *Principii moderne în organizarea aparatului administrativ în Moldova epocii regulamentare*, în „Carpica”, XLII (2013), p. 171-192; eadem, *Condițiile de calitate, veritabile CV-uri ale funcționarilor publici în epoca regulamentară*, I, în „Acta Bacoviensia”, VIII (2013), p. 457-484; II, în *ibidem*, IX (2014), p. 127-160. Dumitru Vitcu a scris o monografie dedicată interesantului antreprenor și funcționar Carol Mihalic de Hodocin (*Precursori ai modernizării societății românești: Carol Mihalic de Hodocin*, Iași, 2015), iar Marius Chelcu a elaborat un studiu privitor la directorul Secretariatului de Stat, Procopie Florescu (*Procopie Florescu: portretul unui funcționar din secolul XIX*, în *AIIIX*, LII (2015), p. 209-220). Pot fi menționate, de asemenea, mai recente biografii colective ale câtorva categorii de funcționari din Ministerul de Interne al Moldovei, având ca principală sursă registrul general folosit și în lucrarea de față: Simion-Alexandru Gavriș, *Urban Administration in the Principality of Moldavia after the Adoption of the Organic Statute: Members of Municipal Councils (1834)*, în *HU*, XXVIII (2020), p. 209-223; idem, *Moldavian*

se facă doar dintre pământeni³²; totodată, s-a instituit responsabilitatea tuturor angajaților statului, indiferent de rang, „pentru datoriile atingătoare de dregătoriile lor”³³. O altă importantă schimbare a privit stabilitatea în posturi a „cinovnicilor”. Practica numirii lor pentru doar un an a fost declarată „zmintitoare (...) slujbii”. În consecință, „amploiații” administrativi și judecătorești au început să fie desemnați pentru o perioadă de trei ani, neputând fi înlăturați decât pentru „vădită și cugetată călcare de datorie, sau când însuși dregătorii vor ceri tragirea lor din slujbă”. Mai mult, funcționarii își puteau păstra posturile și după încheierea celor trei ani, în cazul în care ar fi arătat „o purtare vrednică”³⁴.

Statutul funcționarilor și modul de lucru al instituțiilor au cunoscut, de asemenea, semnificative prefaceri. Programul de lucru al „cinovnicilor” și conduita pe care aveau să o urmeze în exercitarea atribuțiilor de serviciu (păstrarea secretului profesional, interdicția de a primi daruri) au fost stabilite prin lege. Cancelariile au fost reorganizate, iar cu înregistrarea și păstrarea documentelor (reglementate, de asemenea, cu strictete) au fost însărcinați, în instituțiile administrative și judecătorești mai importante, funcționari specializați ca registratorul, expeditorul sau arhivarul³⁵. „Amploiații” statului au primit lefuri fixe, al căror quantum a fost stabilit prin Regulamentul Organic (anexa D la capitolul III, „Reglementul de finans”)³⁶. Au fost puse bazele unui sistem de pensii pentru dregătorii cu vechime, pentru cei care s-ar fi îmbolnăvit grav în cursul exercitării atribuțiilor de serviciu și pentru văduvele și urmașii celor care ar fi murit „din pricina primejdioasălor slujbi în care s-ar afla”³⁷. Pentru a stimula meritocrația și a aplica prevederile Regulamentului Organic prin care „titlurile nobiletății” urmau să

Institutions during the Organic Statute Regime: the First members and Employees of the Iași Municipal Council, in *Social and Administrative Elite in the Romanian Space (15th-19th Centuries)*, edited by Mihai-Bogdan Atanasiu, Cristian Polscaru, Konstanz, 2021, p. 116-123; idem, *Foreign-Born Bureaucrats in the Principality of Moldavia in the Early 19th Century, in Migration and Population Politics during (War)time and (Peace)time: Central and Eastern Europe from the Dawn of Modernity to the Twentieth Century*, edited by Andrei Cușco, Flavius Solomon, Konrad Clewing, Cluj-Napoca, 2021, p. 89-107. Cu privire la statutul funcționarilor publici din epoca regulamentară (cu referire la ambele Principate) este utilă cartea lui Manuel Guțan, *Istoria administrației publice românești*, ediția a 2-a revăzută și adăugită, București, 2006, p. 152-156.

³² După cum vom arăta mai jos, au existat și excepții de la acest principiu.

³³ *Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 559.

³⁴ *Ibidem*, p. 559-560. Stabilitatea „cinovnicilor” s-a dovedit esențială nu doar pentru edificarea unei birocrății moderne, care să opereze prin intermediul unor funcționari de carieră, ci și pentru evitarea unor inconveniente mult mai presante, care puneau sub semnul întrebării însăși funcționarea instituțiilor statului. La câteva luni după intrarea în vigoare a Regulamentului Organic al Moldovei, administrația rusească a principatului a hotărât realizarea unei inspecții generale a instituțiilor administrative și judecătorești. Cu acest prilej, s-a constatat nu doar slaba pregătire a micilor „cinovnici” din ținuturi, ci și numărul lor cu totul insuficient. Mihail Galan, *Dificultățile aplicării Regulamentului Organic în Moldova*, în *CI, VIII-X (1932-1933)*, 1, p. 19.

³⁵ Ofisul din 4/16 septembrie 1834. *Manualul administrativ al Principatului Moldovei*, vol. I, Iași, 1855, p. 59-62.

³⁶ *Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 398-402.

³⁷ *Ibidem*, p. 403.

fie condiționate, în viitor, de îndeplinirea unor „dregătorii”, în conformitate cu principiul ierarhic³⁸, o lege adoptată la 10/22 martie 1835 a introdus un sistem de acordare a rangurilor boierești în directă relație cu posturile ocupate de aspiranții la „noblețe” în aparatul administrativ și judiciar. Legea a instituit 11 „clase” de funcționari, fiecare corespunzătoare unor poziții în ierarhia boierimii moldovene, și a reglementat maniera acordării rangurilor³⁹.

Pentru funcționarea eficientă a aparatului birocratic și aplicarea prevederilor legale privind acordarea rangurilor boierești a fost necesară cunoașterea cât mai amănunțită a prestației în serviciu, experienței, cunoștințelor și altor detalii semnificative privitoare la „cinovnicii” administrativi și judecătorești. Una dintre primele măsuri luate de guvernul moldovean după retragerea armatei rusești și înscăunarea domnului Mihail Sturdza (în vara anului 1834) a fost, astfel, instituirea unor evaluări anuale ale angajaților statului, sub forma așa-numitelor „foi de calitate”. Modelul era deja aplicat în Imperiul Rus începând de la sfârșitul secolului XVIII. Fiecare instituție a statului era obligată să trimită anual biroului de heraldică din Sankt Petersburg formularele de serviciu (*formuliarnie spiski*) ale tuturor funcționarilor incluși în tabelul rangurilor⁴⁰. Aceste documente includeau date nu doar despre cariera, ci și despre viața particulară a celor vizați. Pe măsura trecerii timpului, ele au ajuns să cuprindă din ce în ce mai multe informații, devenind, după 1840, foarte detaliate: în cazul oficialilor cu o experiență îndelungată în serviciu, este vorba despre veritabile broșuri de câte 40-50 de pagini. Ele conțineau date de natură personală, cum ar fi: numele, vârsta, confesiunea și starea civilă a funcționarilor; numele și confesiunea soțiilor lor; numărul și vârsta copiilor; proprietățile imobiliare urbane și rurale; iobagii; pământul nelocuit pe care îl dețineau; materialul din care erau construite casele lor (!); proprietățile soției și ale părinților; modul de dobândire a bunurilor (dacă erau moștenite sau achiziționate). La fel de amănunțite erau informațiile legate în mod direct de cariera publică a „cinovnicilor”: educația, slujbele, promovările, premiile și

³⁸ „Așadar, de acum înainte nime în Moldova nu va pute câștiga dreptul și nobilitatea decât prin singură lucrare a vre oricăria dregătorii și domnul nu va pute da dregătoriile decât din treaptă în treaptă și prin cuviincioasă orânduială, ca prin această măsură dregătorii să poată câștiga cerșuta practică și să poată într-aceiași vreme a da și dovezi de vrednicie și cinstita lor purtare” (*ibidem*, p. 557).

³⁹ *Analele parlamentare ale României*, tomul V, partea a II-a, Obicinuita Obștească Adunare a Moldaviei, legislatura I, sesiunea III, 1834-1835, București, 1895, p. 624-632; Gheorghe Platon, Alexandru-Florin Platon, *Boierimea din Moldova în secolul al XIX-lea. Context european, evoluție socială și politică (date statistice și observații istorice)*, București, 1995, anexa nr. IX, p. 166-170.

⁴⁰ Clasificare a slujbașilor civili, militarilor și curtenilor ruși, introdusă în 1722. Ierarhia funcționarilor cuprindea paisprezece ranguri; deținerea unuia dintre primele opt le aducea „cinovnicilor”, în mod automat, noblețea ereditară. Funcționarii inferiori (cum ar fi copiiștii din cancelarii) nu erau incluși în tabelul rangurilor. Richard Pipes, *Russia under the Old Regime*, New York, 1974, p. 124-125; Geoffrey Hosking, *Rusia. Popor și imperiu, 1552-1917*, traducere de Dana Crăciun, Hortensia Pârlog și Maria Teleagă, Iași, 2001, p. 70.

măririle de salariu; concediile de durată mai lungă; rangul, poziția și salariul din momentul alcătuirii fișei⁴¹.

Printr-un ofis din 23 septembrie/5 octombrie 1834, adresat Sfatului Administrativ, Mihail Sturdza a introdus în Moldova acest mod de control al funcționarilor. Condiții de calitate, cuprinzând fișele personale ale „cinovnicilor” moldoveni (foile de calitate), urmau să fie alcătuite în fiecare an, în „toate ramurile ocârmuirii”. Scopul lor era să contribuie la formarea unor opinii avizate „asupra științelor, a destoiniciei, a stăruinței, și a slujbelor fieștecăruia”. În conformitate cu porunca domnului și cu modelul anexat ei, foile de calitate, redactate în forma unor tabele și ordonate alfabetic, ar fi trebuit să includă informații privind: „numele și familia” funcționarilor; data și locul nașterii lor; „casnicile (...) înpregiurări” (starea civilă, numărul copiilor); situația materială, cu mențiunea dacă averea „cinovnicilor” provenea din moștenire, zestre, sau era dobândită prin alte mijloace; funcțiile „politicești” sau militare deținute anterior⁴² (cu precizarea perioadei în care le ocupaseră și a motivului pentru care le părăsiseră); însărcinarea prezentă (cu „anul și ziua luni în care s-au rânduit în slujbă”); evaluarea „hărniciei”, a inteligenței, „științelor”, priceperii și moralității lor; școlile frecventate și cunoștințele dobândite; limbile străine pe care le vorbeau; pedepsele, muștrările sau laudele primite; opiniile evaluatorilor privind eventuala lor promovare; momentul și motivul ieșirii din serviciu (acolo unde era cazul). Datele solicitate de la slujbașii moldoveni nu erau, după cum lesne se poate observa, la fel de amănunțite ca acelea cerute de la funcționarii ruși⁴³. Condițiile moldovenești aveau, pe de altă parte,

⁴¹ Walter M. Pintner, *The Social Characteristics of the Early Nineteenth-Century Russian Bureaucracy*, în „Slavic Review”, XXIX (1970), 3, p. 429-430; idem, *The Use of Collective Biography in Research on the Imperial Russian Civil Service*, în *Historical Social Research: the Use of Historical and Process-Produced Data*, J. M. Clubb, E. K. Scheuch (eds.), Stuttgart, 1980, p. 226-227; idem, *The Evolution of Civil Officialdom, 1755-1855*, în *Russian Officialdom. The Bureaucratization of Russian Society from the Seventeenth to the Twentieth Century*, Walter McKenzie Pintner, Don Karl Rowney (eds.), Chapel Hill, 1980, p. 197.

⁴² În rubrica pentru asemenea informații apar menționate existența unor „documenturi” „doveditoare unor așa slujbi”, obținute de la diversele instituții în care funcționarii evaluați slujiseră anterior. Nu sunt uitate, spre exemplu, nici „atestaturile” eliberate de comandanții militari ruși pentru serviciile prestate în perioadele de ocupație a Principatelor. Acest tip de acte apare în Principate devreme, în ultimul sfert al secolului al XVIII-lea: spre exemplu, Constantin Paladi primește astfel de certificate de la feldmareșalul Piotr Rumianțev, la 4 decembrie 1774 și 11 aprilie 1789, pentru slujbele ce a adus armatei ruse pe vremea când era ispravnic de Bacău (ANI, Documente, CDXXXVI/60, 127). La 23 ianuarie 1808, ispravnicul de Tecuci, căpitanul Nicolai, este evidențiat printr-un asemenea atestat de comandantul regimentului de grenadierii moldo-rus (BAR, Documente istorice, CCCL/11), iar patru ani mai târziu, la 16 august 1812, comandantului Corpului 2 al armatei de la Dunăre și al Diviziei a 8-a de infanterie acordă banului Alecu Beldiman un atestat pentru recunoașterea serviciilor aduse în timpul asediului Brăilei în 1809 (ibidem, VI/133).

⁴³ Singura informație biografică semnificativă cerută în Moldova, dar nu și în Rusia, privește locul nașterii funcționarilor.

avantajul de a-i cuprinde și pe „cinovnicii” de rang inferior, până la modeștii copiiști⁴⁴.

Responsabili pentru alcătuirea condicilor de calitate erau: ispravnicii, pentru privighetorii ocoalelor și comisarii de poliție; „prezidentul sau șeful postului”, pentru instituțiile de rang inferior; șefii de secții și directorii, pentru „posturile înalte” (ministerele); șefii de departamente (miniștrii), pentru „șefii posturilor de mai gios”; Logofeția Dreptății (Ministerul Justiției), pentru membrii și președinții tribunalelor. Șefii departamentelor urmau să centralizeze toate condicile de calitate, alcătuind câte un „obșteșc registru (registru general) al calităților tuturor cinovnicilor”, care avea să îi fie prezentat domnului. În acest scop, conducătorii „posturilor de gios” ar fi trebuit să trimită departamentelor de care depindeau copii ale condicilor până la sfârșitul lunii noiembrie a fiecărui an. Departamentele puteau modifica evaluările primite, motivându-și deciziile în coloana „luărilor aminte” a foilor de calitate. Toate propunerile de promovare a funcționarilor statului urmau să aibă la bază, pe viitor, „obșteștile registre”⁴⁵.

Inițiativa domnului Moldovei a avut succes doar în parte, în pofida faptului că legea din 10/22 martie 1835 pentru echivalarea slujbelor statului și a rangurilor boierești a reafirmat obligativitatea întocmirii condicilor de calitate, „spre a nu se perde în uitare prelungire slujbei și destoinicia personală”⁴⁶. În următoarele decenii, numeroase astfel de condici au fost alcătuite de „centralele” ministerelor, ispravnicii, tribunale și alte instituții ale statului. Rareori însă ele au fost complete, observându-se o tendință clară de a-i supune evaluării mai ales pe micii funcționari, și într-o mult mai mică măsură pe cei superiori. În plus, instituțiile au transmis, în general, mai puține informații decât era prevăzut în porunca domnească. Și mai mari probleme au apărut în privința centralizării condicilor. La 27 iulie/8 august 1838, într-un nou ofis pe această temă adresat Sfatului Administrativ, Mihail Sturdza constata că doar Ministerul de Interne și Comitetul Sănătății prezentaseră „obșteștile registre” cerute prin porunca din 1834, și numai pentru primul an. Deși domnul insista pentru remedierea situației, explicând din nou utilitatea registrelor (mai ales în contextul adoptării legii privind echivalarea funcțiilor din administrație și justiție cu rangurile boierești) și amintind că toate promovările ar fi trebuit fundamentate pe foile de calitate⁴⁷, centralizarea condicilor a continuat să se facă într-o manieră nesistematică⁴⁸. Ca urmare a acestui fapt, dar și a pierderii unei părți a dosarelor pe care le conțineau, arhivele ministeriale nu păstrează decât o parte dintre condici; altele, privitoare la instituții locale, pot fi studiate în arhivele

⁴⁴ Lacune apar mai degrabă în ceea ce privește „vârful” ierarhiei. Foile de calitate ale ispravnicilor, ale judecătorilor de la instanțele superioare sau ale funcționarilor mai importanți din centralele ministerelor sunt mai rare decât cele ale „cinovnicilor” mărunți.

⁴⁵ *Manualul administrativ al Principatului Moldovei*, vol. II, p. 152-155.

⁴⁶ *Analele parlamentare ale României*, tomul V, partea a II-a, p. 630.

⁴⁷ Vezi, în acest sens, și ofisurile din 24 ianuarie/5 februarie 1839, 14/26 septembrie 1844 și 3/15 iulie 1851. *Manualul administrativ al Principatului Moldovei*, vol. II, p. 156-157, 159, 162-163.

⁴⁸ După cum a constatat, din nou, domnul Moldovei prin ofisul din 4/16 februarie 1848 (*ibidem*, p. 159-160).

judetele din Moldova. Accesul la foile de calitate, atât de utile pentru istoria instituțională și politică, dar și pentru studiile biografice, prosopografice ori genealogice⁴⁹, nu este, astfel, întotdeauna facil: este probabil unul dintre motivele pentru care publicarea lor se află încă în faza de început⁵⁰. În aceste condiții, realizarea unei biografii colective⁵¹ a întregii funcționării moldovene din perioada regulamentară întâmpină considerabile dificultăți.

Registrele generale ale funcționarilor Ministerului de Interne și Comitetului Sănătății din anul 1834, păstrate în fondul Secretariatul de Stat al Moldovei de la Direcția Județeană Iași a Arhivelor Naționale (dosarele cu numerele 342 și 343), rămân printre cele mai valoroase condici de calitate disponibile pentru cercetare. Vom încerca, în cele ce urmează, o scurtă prezentare a conținutului celor două documente.

Registrele generale ale Ministerului de Interne și Comitetului Sănătății: scurtă trecere în revistă

Registrul general al angajaților *Ministerului de Interne* moldovean, intitulat „calitaoa Departamentului din Lăuntru și a ramurilor di el a[s]târnatî pără la l ghenar(ie) 1835”, are 44 de file, cuprinzând 243 de foi de calitate. Rubricile sale se referă la: numele funcționarilor; locul, anul și luna nașterii lor; școlile urmate;

⁴⁹ „În ceea ce privește subiectul supus examinării prosopografice, el poate fi abordat în două feluri: vertical și orizontal. Abordarea verticală permite studierea persoanelor care, de-a lungul unei perioade mai lungi de timp, s-au succedat în aceeași funcție sau au făcut parte din aceeași categorie socială ori profesională. Analiza în plan orizontal se aplică, pe un segment de timp limitat, indivizilor care se regăsesc în interiorul aceluiași grupuri sau instituții [...]. Abordarea verticală are avantajul că îngăduie cercetarea istoriei unor instituții sau categorii socio-profesionale, cercetarea evoluției (involuției) lor pe durata lungă. În ceea ce privește abordarea orizontală, ea prilejuiește reconstituirea mecanismelor de «recrutare a cadrelor» în diverse funcții, conturarea mediului social căruia îi aparțineau acestea, identificarea importanței legăturilor de înrudire în constituirea unui grup social, precum și analizarea compoziției interne și a dinamicii instituțiilor” (Maria Magdalena Székely, *Sfetnicii lui Petru Rareș. Studiu prosopografic*, Iași, 2002, p. 22-24).

⁵⁰ După știința noastră, cel mai consistent demers întreprins până acum în acest sens a fost cel al Mariei Berceanu, care a publicat, în cadrul deja citatului studiu *Condiciile de calitate, veritabile CV-uri ale funcționarilor publici în epoca regulamentară*, mai multe foi de calitate ale funcționarilor Isprăvniceii Bacău.

⁵¹ „Compilers of biographical dictionaries continue to call their work prosopography, historians of the ancient and medieval worlds tend to use the term «prosopography» to describe collective biography, while most historians of the modern world use the term «collective biography» as a label for the same thing and seldom use the word «prosopography». Because social historians deal primarily with groups, rather than individual biography, techniques of collective biography have attracted considerable attention. Inadequate data and confusions over the effort involved have limited the use of formal prosopography, however, as opposed to less systematic group profiles. A full juncture between collective biography and social history remains to be effected. [...] In concrete terms, this simply means examining the backgrounds of any distinct group of people in the past to discover what characteristics they had, or did not have, in common. The technique can also be used to compare two or more groups with one another” (*Encyclopedia of Social History*, Edited by Peter N. Stearns, Edition published in the Taylor & Francis e-Library, 2006, p. 765-766).

limbile cunoscute; „casnicile înpreguirării” (starea civilă, averea); experiența în slujbă și documentele doveditoare; postul ocupat în momentul alcătuirii condicii; evaluarea eficienței în serviciu; evaluarea moralității; data și motivul părăsirii slujbei (acolo unde era cazul); eventualele muștrări primite și motivele lor; perioada totală petrecută în serviciul public. După cum se observă, informațiile cerute prin formularul ministerial nu erau întru totul conforme modelului schițat prin porunca din 23 septembrie: lipsesc detalii precum proveniența averii „cinovnicilor” (zestre sau moștenire), numărul copiilor sau recomandările superiorilor privind eventuale promovări. În anumite cazuri, aceste lacune au fost suplinite din inițiativa autorilor foilor de calitate.

Nu se cunosc prea multe detalii privind istoria alcătuirii condicii: după cum o arată titlul său, ea a fost terminată în cursul anului 1835⁵². Compilatorul documentului l-a împărțit în trei secțiuni: cea dintâi cuprinde biografiile funcționarilor din administrația centrală a Departamentului Trebilor din Lăuntru; cea de-a doua îi privește pe „cinovnicii” municipali și polițienești (cu excepția polițmaisterilor din reședințele de ținut), iar ultima – pe ispravnici, privighetori, copiiștii isprăvniciilor și polițmaisteri. Probabil dintr-o neglijență a „autorului”, foile de calitate ale mai multor revizori (funcționari care depindeau direct de „centrala” de la Iași) sunt plasate la sfârșitul condicii.

Din registru rezultă că 35 de funcționari serveau în administrația centrală a ministerului, 62 – pe lângă municipalități și alți 146 – la isprăvnicii. Peste jumătate dintre „cinovnici” (60,08%) activau, așadar, în administrația ținutală. Situația este explicabilă prin faptul că atât administrația centrală a Ministerului de Interne, cât și eforiile funcționau de puțin timp și nu apucaseră să angajeze un număr prea mare de slujbași. În plus, doar în șase orașe moldovene (Iași, Botoșani, Galați, Roman, Bârlad și Focșani) fuseseră înființate în acel moment eforii. Isprăvniciile aveau, în schimb, avantajul vechimii și al numărului: în Moldova existau, în acel moment, nu mai puțin de șaisprezece ținuturi⁵³.

Cei mai mulți dintre funcționarii Departamentului Trebilor din Lăuntru (218, adică 89,71%) erau născuți în Moldova. Printre cei 25 de angajați proveniți din afara principatului se observă o preponderență clară a celor născuți în regiunile românofone din vecinătate, și mai ales în cele având legături istorice cu țara de la vest de Prut. Documentul menționează zece bucovineni, cinci valahi și trei basarabeni⁵⁴, la care se adaugă șapte „cinovnici” proveniți din Imperiul Otoman: trei dintre ei erau născuți în Constantinopol, doi în „Grechiia” (probabil pe

⁵² Anul alcătuirii registrului este menționat pe ultima filă. Trebuie precizat că nu toate instituțiile aflate în subordinea Ministerului de Interne au trimis la timp condicile de calitate. La 16/28 ianuarie 1835, departamentul porunca eforiei din Iași să expedieze în 24 de ore respectivele documente, afirmând că din pricina întârzierii municipalității capitalei nu se putea încheia compilarea registrului general. Eforia s-a conformat abia după trei zile (ANI, fond Eforia Iași, dosar 92/1834, f. 3-4).

⁵³ În 1835, numărul lor a fost redus la 13, ținuturile Cârligătura, Hârlău și Herța fiind desființate (Adrian Macovei, *op. cit.*, p. 155-170).

⁵⁴ În estimarea numărului funcționarilor de origine basarabeană, i-am luat în calcul doar pe cei născuți în Moldova de dincolo de Prut după anexarea ei la Rusia.

teritoriul pe care avea să fie întemeiat, în 1832, regatul elen), iar altul în insula Tenedos de la Marea Egee⁵⁵. Nu se cunoaște cu precizie locul de origine al ultimului funcționar, dar numele său (Stoian) indică o probabilă origine bulgară și, implicit, o proveniență balcanică.

Am estimat vârsta medie a angajaților Ministerului de Interne în momentul intrării în serviciul statului la 26,87 ani. Ea apare surprinzător de ridicată: pentru comparație, vârsta medie a „cinovnicilor” ruși la intrarea în serviciu era, în 1830, de doar 18,4 ani⁵⁶. Mai mult, funcționarii Departamentului Trebilor din Lăuntru formau un grup relativ tânăr (32,69 ani, în medie). Pe de altă parte, se observă că vârsta angajaților din „centrala” ministerului la intrarea în slujbă era mult mai mică decât a celorlalți „amploiați”: 19,22 ani. Nici unul dintre slujbașii „centralei” nu avea mai mult de 30 de ani la momentul angajării, și nu mai puțin de cinci dintre ei începuseră serviciul la 13 ani. O posibilă explicație pentru această discrepanță este faptul că administrația centrală a departamentului se afla sub directa supraveghere a „ocârmuirii” rusești de la Iași, în timpul căreia fusese organizată: este mai probabil, astfel, ca modelul predominant în imperiul din răsărit să își fi pus amprenta asupra politicilor de personal aplicate în birourile ministeriale din capitală decât în cele ale isprăvnicilor ori eforturilor orașenești. De asemenea, trebuie subliniat că atât în administrația municipală, cât și în cea a ținuturilor activau oficiali aleși (membrii eforturilor și privighetorii de ocoale), care tindeau să își ocupe posturile la o vârstă mai înaintată decât ceilalți funcționari.

Poziția socială a angajaților Ministerului de Interne varia foarte mult, în funcție de experiența lor de serviciu, dar și de prestigiu familial sau avere. Am identificat circa 100 dintre ei (41,15%) ca deținători de ranguri boierești⁵⁷. Unii aparțineau deja „nobleței” moldovene la momentul alcătuirii registrului general; cei mai mulți însă și-au dobândit rangurile ulterior, fapt care probează funcționarea sistemului de „boieriri” ca urmare a îndeplinirii unor slujbe. Foarte puțini „amploiați” ai Departamentului Trebilor din Lăuntru figurau, în 1834, printre boierii de rang înalt: condica nu menționează decât un vornic, un postelnic și doi funcționari având rangul de agă. Toți patru proveneau din familii boierești de tradiție (Catargiu, Cuza, Rosetti, Miclescu), aveau experiență în serviciu și erau proprietari de moșii.

Datele privind educația funcționarilor sunt destul de generale. Toți deprinseseră scrierea și citirea în limba română („moldovenească”). Doar 47 dintre ei (19,34%) studiaseră aritmetica; doi (spătarul Alexandru Sturdza-Bârlădeanu și

⁵⁵ În registru: „în târgul Teneda de la Marea Albă”. Hidronimul, utilizat și în registrul general al Comitetului sănătății, este o denumire alternativă pentru Marea Egee: „Between Hellas, Crete and Asia is the Aegean Sea, which is also called the White Sea and the Archipelagos” (Stratos Myrogiannis, *The Emergence of a Greek Identity (1700-1821)*, Newcastle upon Tyne, 2012, p. 56 – citatul este o traducere din Hrisant Notaras, *Introducere în geografie*, Paris, 1716, p. 156-157, în limba greacă în original).

⁵⁶ Walter M. Pintner, *The Evolution of Civil Officialdom, 1755-1855*, p. 220.

⁵⁷ Pentru identificarea lor am folosit, pe lângă registrul general, *Marea arhondologie a boierilor Moldovei*, întocmită de Mihai-Răzvan Ungureanu, ediția a II-a, Iași, 2014.

comisul Mihăiță Mihalache) aveau și cunoștințe de geometrie⁵⁸. Spătarul Grigore Cuza declara că învățase „parti din mathimatică”, iar Vasile Levescu, directorul poliției Iașilor – „parti din alzebră”. Cinci dintre funcționari aveau studii teologice, în seminarul de la Chișinău. Alți „cinovnici” studiaseră geografia (5), logica (5), istoria (3), retorica (2), ingineria (1) ori „poeziia” (1). Foarte semnificativ pentru instruirea mai degrabă precară a acestor funcționari și pentru lipsa pregătirii specifice muncii birocratice este faptul că unul singur – spătarul Vasile Beldiman, președintele eforiei din Iași – avea studii de drept.

Nivelul de educație al funcționarilor Ministerului de Interne moldovean este explicabil prin mai multe circumstanțe. Prea puțini dintre ei făcuseră studii în afara granițelor principatului: nouă dintre cei născuți în Moldova de la vest de Prut învățaseră în Basarabia, patru – la Odessa, câte doi – în Valahia (București) și Transilvania și doar unul la Cernăuți; nici un „cinovnic” nu studiaseră în Occident. Apoi, legislația în vigoare nu prevedea nici un fel de condiții minime de educație pentru angajații statului. Abia prin anafora Sfatului Administrativ din 25 octombrie/6 noiembrie 1842 (aprobată de domn la 5/17 noiembrie, același an) avea să se încerce impunerea unor reglementări de acest fel⁵⁹.

Educația formală deficitară a angajaților Ministerului de Interne moldovean era compensată, cel puțin în parte, prin cunoașterea limbilor străine, învățate la școală, în familie, în societate sau pe parcursul exercitării slujbei. 143 dintre funcționari (58,84%) știau măcar o limbă străină, cel puțin la nivel elementar. Greaca era, de departe, cea mai populară, fiind cunoscută de 104 (42,8%) dintre funcționari. Puternica influență culturală elenă de dinainte de 1821 și faptul că limba domnilor fanarioți ai Moldovei a continuat să fie învățată și după revenirea la domnia pământească, în școli, cu profesori particulari sau prin contactul cu vorbitorii săi nativi⁶⁰, explică „supremația” sa în rândul funcționarilor departamentului. Urmău apoi limba puterii protectoare, rusa, cunoscută de 61 de birocrati (25,1%) și cea a puterii suzerane, turca – cu care 24 dintre „cinovnici” (9,87%) erau familiarizați. Dintre știutorii de turcă, 13 activau în administrația urbană, iar 11 erau născuți în afara granițelor Moldovei. Deloc surprinzător, limbile occidentale erau mai puțin cunoscute printre funcționari; doar 20 dintre ei (8,23%) vorbeau franceza. Trebuie totuși remarcat că, în rândul celor proveniți din boierimea de neam, familiaritatea cu principala limbă de cultură europeană a vremii era deja obișnuită: Beldiman, Cantacuzino, Miclescu, Rosetti, Sturdza sunt câteva nume de cunosători ai limbii franceze consemnate în registrul general al Ministerului de Interne. Aproape tot atâția „cinovnici” (18, sau 7,4%) știau germana. Este interesant de observat că ea nu era vorbită de toți cei școliți în provinciile austriece, și mai degrabă ignorată de cei de origine bucovineană (doar trei din zece declarând că o cunoșteau). În condică mai sunt menționați patru

⁵⁸ Sturdza studiaseră și trigonometria.

⁵⁹ *Manualul administrativ al Principatului Moldovei*, vol. I, p. 57-58.

⁶⁰ Cornelia Papacostea-Danielopolu, *Intellectualii români din Principate și cultura greacă, 1821-1859*, cuvânt înainte de Valeriu Râpeanu, București, 1979, p. 64-67.

știutori de latină, trei – de polonă, câte doi – de maghiară și armeană și unul – de italiană⁶¹. Cel mai bine pregătit din acest punct de vedere era Alexandru Cantacuzino, membru al eforiei din Iași, care ar fi cunoscut nu mai puțin de șase limbi străine: franceza, rusa, germana, italiana, greaca și polona.

În ceea ce privește starea civilă, predominau funcționarii căsătoriți (147, sau 60,49% din numărul total); 87 (35,8%) erau „holtei”, iar 9 (3,7%) – văduvi. În condițiile în care nu se cunosc familiile din care proveneau soțiile angajaților departamentului, este dificil de evaluat influența pe care alianțele matrimoniale ale acestora au avut-o asupra traseului lor profesional, a stării lor materiale ori a poziției lor în societate.

Mulți dintre „cinovnicii” Ministerului de Interne (168, sau 69,13%) aveau proprietăți imobiliare, iar unul (Andricul Vizanti, membru al eforiei din Iași) declara o avere investită integral în mărfuri. Cei mai mulți dintre funcționari aveau case, dughene, părți de moșie, vii, mori, crâșme și velnițe. 18 dintre ei (7,4%) stăpâneau moșii întregi, iar un număr destul de mare – 81, sau 33,33% – aveau răzeșii. Câțiva dregători dețineau proprietăți și în afara Moldovei: spătarul Alexandru Sturdza-Bârlădeanu, ispravnicul de Tecuci, spătarul Gheorghe Varlaam, președintele eforiei din Botoșani și comisarul Toma Bantaș, membru al eforiei din Iași, stăpâneau, astfel, moșii în Basarabia⁶². Un funcționar (Neculai Dranoolu, comisar la Botoșani) nu avea bunuri imobile pe teritoriul Moldovei, ci doar în Basarabia și la Constantinopol. În sfârșit, trei dintre „amploriați” luau moșii în arendă⁶³.

„Cinovnicii” Departamentului Trebilor din Lăuntru nu aveau o practică birocratică foarte îndelungată. Aproape jumătate dintre ei (120, sau 49,38%) serviseră statul pentru trei ani sau mai puțin, făcându-și așadar „debutul” odată cu intrarea în vigoare a Regulamentului Organic sau după acel moment; 39 (16,04%) aveau o experiență de 3-5 ani, 64 (26,33%) – de 5-10 ani și numai 20 (8,23%) activaseră pentru mai mult de 10 ani. În pofida mediei lor de vârstă mai degrabă scăzute, angajații „centralei” erau cei mai experimentați: acest grup înregistra, de departe, cel mai mic procent de funcționari cu până la 3 ani de experiență (22,85%) și cel mai mare procent de „cinovnici” care activaseră între 5 și 10 ani (54,28%). Dregătorii din ținuturi îi depășeau, totuși, în ceea ce privea procentul celor cu peste 10 ani de serviciu: 12,32%, față de doar 5,71%. Stagiul mai îndelungat al „amploriaților” administrației centrale în serviciul statului se explică, pe de o parte, prin intrarea lor timpurie în slujbă, și pe de altă parte prin nevoia autorităților de a angaja funcționari experimentați în aceste posturi de mare răspundere. La polul

⁶¹ Alți trei funcționari declarau că știu „sârbește”. Nu este însă clar dacă termenul se referă la limba sârbă sau la cea bulgară.

⁶² Sturdza declara că avea moșii și în Principatul Valahiei.

⁶³ În condicta de calitate apare menționat ca arendaș doar Neculai Ciurea, șef de secție în centrala ministerului. Din alte surse am aflat însă că și Gheorghe Baldovici (președintele eforiei din Roman) și Andrieș Focșăneanu (membru al eforiei din Botoșani) erau „posesori” de moșii (ANI, Documente, pachet 643, doc. 13; Silviu Văcaru, *Supușii austrieci în principatul Moldovei (1833-1835). Contribuții*, Iași, 2014, p. 156).

opus se situau membrii și „amploiații” administrațiilor municipale: 64,51% dintre ei aveau o practică de maximum 3 ani și nici unul nu slujise pentru mai mult de 10. Autoritățile locale cunoșteau, așadar, un serios proces de prefacere în urma adoptării Regulamentului Organic, nu doar la nivel instituțional și legislativ, ci și la acela al personalului; înființarea eforturilor fusese acompaniată de alegerea și angajarea a numeroși „oameni noi”, prea puțin implicați până atunci în viața publică a principatului. Este, în fine, interesant de menționat că funcționarul cu cea mai mare experiență din întreg departamentul era un privighetor de ocol din ținutul Vasluiului, pe nume Vasile Ciureanu, în vârstă de 58 de ani, dintre care 36 și-i petrecuse în slujba domniei.

Cele mai multe dintre evaluările funcționarilor Ministerului de Interne erau pozitive. În ceea ce privește competența, doar 24 (9,87%) erau considerați „de mijloc”, iar șase (2,46%) – „nevrednici”, „molateci” ori „nedostoinci”. Și mai optimistă era aprecierea „moraliceștii purtări” a angajaților: doar cinci (2,05%) erau socotiți „de mijloc”, iar despre trei dintre ei (1,23%) se consemna că avuseseră o purtare „prihănită”, „nevrednică” sau „neplăcută”. Șase dintre cei opt funcționari a căror moralitate ridica semne de întrebare figurau și pe lista celor a căror prestație profesională lăsase de dorit. Doar 12 funcționari fuseseră dojeniti, și numai despre unul (un conțopist de la isprăvnicia Neamț care se oferise chezaș pentru un tâlhar) se știe că a fost înlăturat din post. Evaluările erau, desigur, subiective, depinzând mai ales de bunăvoința, intransigența sau indiferența funcționarilor superiori care le realizau. Un indiciu clar în acest sens este faptul că evaluările defavorabile ori rezervate și muștrările fuseseră primite cu precădere de angajați din administrația centrală a ministerului și din câteva ținuturi (Bacău, Botoșani, Dorohoi, Iași, Tecuci, Tutova). Este astfel greu de presupus că în „centrală” de la Iași se aflau mai mulți funcționari incompetenți decât în cea a isprăvniciei ținutului Cărligăturii, sau că autoritățile administrative și polițienești din orașe nu aveau nici măcar un singur angajat mediocru sau corupt.

Registrul general al funcționarilor *Comitetului sănătății* este mult mai puțin consistent decât cel al Departamentului Trebilor din Lăuntru. El are 11 file (din care 7 nescrise), cuprinzând 17 foi de calitate⁶⁴. Rubricile sale sunt identice cu cele ale evaluării funcționarilor „Internelor”, cu mici diferențe de limbaj. În practică, registrul *Comitetului sănătății* este mai precis în ceea ce privește data

⁶⁴ Lista funcționarilor angajați de Comitetul sănătății nu corespunde cu statul de funcții schițat prin Regulamentul Organic. „Centrala” comitetului ar fi trebuit să includă, pe lângă inspectorul general al carantinelor, un secretar și doi copişti. În condica de calitate apar însă un secretar, un stolonacealnic (șef de „masă”), un „reghistrator și arhivari” și un copist. Pentru carantina din Galați, lipsesc câțiva funcționari ale căror posturi figurau în schema de personal prevăzută de Regulamentul Organic (medicul carantinei, „privighetorii” barierelor), apărând, în schimb, un stolonacealnic. Trebuie spus, de asemenea, că pentru slujitorii mai mărunți ai carantinei nu au fost alcătuite foi de calitate (*Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 492). Lista funcționarilor *Comitetului sănătății*, trimisă domnului tot la 10/22 mai 1835 conține aceleași nume ca registrul general. O mică diferență este totuși de semnalat în ceea ce privește funcțiile: Neculai Duca, desemnat drept stolonacealnic în registru, apare în listă ca simplu copist (ANI, fond *Comitetul Sănătății*, dosar 58/1834, f. 13).

nașterii „cinovnicilor”, conținând, în toate cazurile, și ziua venirii lor pe lume (nu doar luna și anul). Se știe că documentul a fost definitivat pe la jumătatea primăverii lui 1835: la 10/22 mai, el a fost trimis domnului Moldovei⁶⁵.

Patru dintre foile de calitate cuprinse în registru îi privesc pe funcționarii „centralei” Comitetului sănătății din Iași, iar celelalte 13 se referă la angajați ai carantinei gălățene. Ca și în cazul Ministerului de Interne, predomină „cinovnicii” născuți în Moldova. Procentul celor originari din afara principatului este, totuși, ceva mai mare: 17,64% (3 din 17). Toți „străinii” proveneau din Imperiul Otoman (doi din Constantinopol și unul din insula Mykonos) și lucrau la carantina din Galați. Situația este, desigur, explicabilă prin caracterul cosmopolit al Galaților, prin vecinătatea sa cu puterea suzerană și prin faptul că Turcia rămăsese, și după 1829, principala destinație a exporturilor moldovenești de cereale⁶⁶.

Funcționarii comitetului aveau o vârstă medie mai scăzută decât cei ai „Internelor”: 29,05 ani. Și media lor de vârstă la intrarea în serviciul statului era ceva mai mică: 24,62⁶⁷. La fel ca în cazul Departamentului Trebilor din Lăuntru, „amploriații” din administrația centrală începuseră slujba la vârste mult mai tinere (în medie, 18 ani).

Trei dintre cei 17 „cinovnici” aveau ranguri boierești în momentul alcătuirii registrului general, iar alți doi erau fii de boieri⁶⁸, având, conform Regulamentului Organic, drept de „evghenie moștenitoare”⁶⁹. Am identificat, de asemenea, opt funcționari boierești mai târziu, ceea ce arată că 76,47% dintre angajații comitetului (100% în cazul „centralei”) au ajuns să aparțină „nobleței” moldovene – un procent mult mai mare decât la Departamentul din Lăuntru. Angajații comitetului sănătății aveau, se pare, un statut special în ochii autorităților centrale ale principatului – probabil ca urmare a epidemiilor de la sfârșitul deceniului al treilea și începutul celui următor, care aduseseră în centrul atenției problemele legate de sănătatea publică.

Majoritatea funcționarilor comitetului învățaseră scrierea, citirea și diverse limbi moderne. Secretarul „centralei” din Iași, paharnicul Costache Figa, studiasse și „puțin latinești”, iar stolonacealnicul aceleiași cancelarii, Iordache Gheorghidi,

⁶⁵ ANI, fond Secretariatul de Stat al Moldovei, dosar 6, f. 1; fond Comitetul Sănătății, dosar 58/1834, f. 11.

⁶⁶ Bogdan Murgescu, *România și Europa. Acumularea decalajelor economice (1500-2010)*, Iași, 2010, p. 114-123.

⁶⁷ Pentru doi dintre funcționari (Iancu Cozone și Dimitrie Leon), data intrării în prima slujbă la stat nu poate fi reconstituită pe baza datelor din registru. În cazul lui Cozone, am făcut o estimare fundamentată pe un document din care am aflat că el obținuse, la 1 septembrie 1830, postul de ispravnic de Botoșani (*Analele parlamentare ale României*, tomul I, partea II, Obșteasca Extraordinară Adunare de revizuirea Reglementului Organic al Moldaviei, 1831, București, 1893, p. 250). Este posibil, desigur, ca el să fi fost în serviciul statului și înainte de această dată. Pentru Leon a fost imposibil de realizat o asemenea estimare; în consecință, el nu a fost luat în seamă la realizarea calculului.

⁶⁸ ANI, fond Comitetul Sănătății, dosar 58/1834, f. 13.

⁶⁹ Articolul 402 al legiurii stabilea că toți urmașii celor boierești până în momentul intrării acesteia în vigoare aveau să se bucure de privilegiile părinților lor (*Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 558).

urmase „cursul matematic” la școala grecească din Brașov. Cu excepția „cinovnicilor” proveniți din Imperiul Otoman, Gheorghide era singurul care studiasse în afara Moldovei. 15 dintre funcționari (88,23%, un procent mult superior celui înregistrat la Ministerul de Interne) vorbeau cel puțin o limbă diferită de română. Aproape toți (14, sau 82,35% din totalul angajaților comitetului) știau greaca, iar câte cinci (29,41%) rusa și turca. Nici printre „amploiații” din domeniul sanitar nu se găseau prea mulți cunoscători de limbi occidentale: trei (17,64%) știau franceza, iar doi (11,76%) – germana. Iordache Capșa, căpitanul de port de pe lângă carantina din Galați, era cel mai familiarizat cu limbile străine, vorbind, pe lângă „moldovenească”, greaca, franceza, turca și rusa. O situație neobișnuită era cea a lui Leonida Prasadaki, comisarul barierei exporturilor de la carantina Galați, care nu cunoștea, după cum reiese din foaia sa de calități, limba română. Importanța Imperiului Otoman ca destinație pentru exporturile moldovenești, poziția dominantă a negustorilor greci în comerțul cu cereale al principatului⁷⁰ și faptul că majoritatea funcționarilor carantinei cunoșteau limba greacă explică de ce autoritățile angajaseră un funcționar grecofon provenit din Constantinopol, fără a ține cont de faptul că el nu îndeplinea o condiție (teoretic) esențială pentru a sluji statul moldovean.

Spre deosebire de Departamentul Trebilor din Lăuntru, pentru Comitetul sănătății lucrau mai degrabă funcționari necăsătoriți (10 din 17, sau 58,82%). Și procentul „cinovnicilor” proprietari era mai mic: șase dintre angajați (35,29%) dețineau avere imobiliară, unul aștepta împărțirea moștenirii părintești, iar un altul nu avea proprietăți „nemșcătoare”, ocupându-se, în schimb, cu comerțul⁷¹. Datele privind natura exactă a proprietăților sunt destul de vagi: se știe că un singur funcționar (comisul Dimitrie Leon) era proprietar de moșie și vie, iar alți trei stăpâneau „acareturi” (doi în Iași și unul în Bârlad). În nici una dintre situații nu se cunoaște proveniența averii (moștenire, zestre etc.).

Opt dintre angajații comitetului (47,05%) aveau o experiență de trei ani sau mai puțin în serviciul statului, șase (35,29%) slujiseră între trei și cinci ani și numai trei (17,64%) între cinci și zece ani. În cazul mai multor angajați ai carantinei gălățene, documentele arată, pe de altă parte, o remarcabilă persistență în slujbă după 1834. Directorul Iancu Cozone a rămas în funcție până pe la începutul domniei lui Grigore Alexandru Ghica (1849-1856)⁷². Iordache Capșa, Scarlat Capșa și Gheorghe Pandeli lucrau încă în cadrul instituției în 1845⁷³, iar Neculai Duca, Gheorghe Săchiari și Dimitrie Neculaevici au rămas angajați la carantină cel

⁷⁰ Ecaterina Negruți, *Grecii în viața economică a Moldovei în secolul XIX*, în *Interferențe româno-elene (secolele XV–XX)*, editat de Leonidas Rados, Iași, 2003, p. 68.

⁷¹ Este vorba despre directorul carantinei din Galați, Iancu Cozone (D. Ciurea, *Moldova sub domnia lui M. Sturdza*, volum îngrijit de Stela Cheptea și Gh. Buzatu, argument de acad. Alexandru Zub, Iași, 2012, p. 126, nota 2).

⁷² Paul Păltănea, *Istoria orașului Galați, de la origini până la 1918*, ediția a II-a, partea a II-a, Galați, 2008, p. 77.

⁷³ ANI, fond Comitetul Sănătății, dosar 58/1834, f. 97. Iordache Capșa a ajuns vicedirector al carantinei în decembrie 1835 (ibidem, f. 32).

puțin până în decembrie 1838⁷⁴. Evaluările tuturor funcționarilor Comitetului sănătății erau pozitive (cu excepția prestației profesionale a lui Leonida Prsakaki, estimată ca fiind „de mijloc”). Nici unul dintre ei nu fusese muștrat de superiori.

Complexitatea instituțională a Moldovei epocii regulamentare a fost, cu siguranță, o veritabilă provocare pentru funcționarii Ministerului de Interne și cei ai Comitetului sănătății. „Cinovnicii” erau destul de neexperimentați, tinzând să intre târziu în slujba statului. Educația lor era superficială, cu excepția cunoașterii limbilor străine. Aproape toți erau lipsiți de orice pregătire specializată – imposibilă în condițiile în care prea puțini studiaseră în străinătate, iar instituțiile din principat nu le-o puteau încă oferi. Situația nu este, desigur, surprinzătoare, având în vedere că prevederile Regulamentului Organic referitoare la stabilitatea în posturi a angajaților statului nu își arătaseră întru totul efectele, iar condiționările legale privind educația lor aveau să intre în vigoare abia mai târziu. Chiar și în atare condiții, slujba a fost, pentru mulți dintre funcționari, un mijloc de ascensiune socială, ei dobândind, în urma exercitării ei, râvnite ranguri boierești. În fine, profilul cultural al „cinovnicilor” (așa cum reiese din limbile străine cunoscute de ei și din locurile în care își făcuseră educația) avea puternice trăsături orientale: influența rusă, turcă și, mai ales, greacă fuseseră precumpănitoare în formarea lor.

Între angajații Departamentului Trebilor din Lăuntru și cei ai Comitetului sanitar pot fi sesizate anumite diferențe, care denotă un grad ceva mai ridicat de profesionalizare în rândul celor din urmă. Ei erau angajați la vârste mai tinere, înregistrau un procent mai ridicat de boieriri și aveau o destul de mare stabilitate în serviciu (cel puțin în cazul celor care lucrau la carantina din Galați). În plus, mai puțini „cinovnici” ai Comitetului Sănătății erau proprietari, depinzând, astfel, într-o mai mare măsură, de leafa primită de la stat.

Cunoașterea „cinovnicilor” moldoveni din perioada regulamentară este esențială pentru înțelegerea funcționării instituțiilor statului, dar și a societății asupra căreia ele și-au exercitat influența și de care au fost, la rândul-le, modelate. Însemnătatea studiului propus aici se extinde și dincolo de cele două decenii și jumătate care au despărțit intrarea în vigoare a Regulamentului Organic de semnarea Convenției de la Paris (1858). Unii dintre funcționari au rămas prezenți în viața publică și în noul context constituțional, având chiar ascensiuni spectaculoase: Vasile Sturdza, ispravnicul de Bacău de la 1834, a fost, de pildă, caimacam (1858-1859) și primul șef de guvern moldovean al domniei lui Alexandru Ioan Cuza (1859). Dregătorii a căror biografie este schițată în cele două condici de calitate și-au prelungit într-o măsură și mai mare influența prin urmașii lor direcți și colaterali. Tatăl aceluiași Alexandru Ioan Cuza, Ioan, figurează în registrul general al Ministerului de Interne ca ispravnic de Covurlui; Ștefan Catargiu „cel bătrân”, părintele viitorului prim-ministru conservator Lascăr Catargiu, apare în același document ca șef al poliției Iașilor; fratele mamei poetului (și ministrului) Vasile Alecsandri, Iancu Cozone, era, tot pe atunci, directorul

⁷⁴ Ibidem, f. 31.

carantinei din Galați. Studiul mai aprofundat al funcționării regulamentare este – după cum exemplele de mai sus, care ar putea fi mult dezvoltate, o arată – o etapă de neocolit în reconstituirea destinului elitei politice românești din a doua jumătate a veacului XIX.

Moldavian administration at the beginning of the organic statute period: civil servants of the Interior Ministry and of the Health Committee (1834)

Abstract

The peace of Adrianople and the adoption of the Organic Statute brought about some important changes in the governance of the Moldavian Principality. New institutions, employing a significant number of civil servants, emerged. Perhaps the most influential of them was the Interior Ministry, which controlled the country's administration both at the central and local level. Closely linked to the Interior Ministry was the Health Committee, an institution coordinating the sanitary policies adopted in the Principality. At the same time, the authorities established new rules governing the status and behavior of the public servants, and their relation to the superior authorities. In 1834, the government began the evaluation of his employees according to the so-called service records, containing professional, but also personal data. The National Archives in Iași are preserving two files containing the service records of the civil servants in the Interior Ministry and the Health Committee for the year 1834 – possibly the most complete and systematic collections of such documents. These general registries allowed us to sketch a „group portrait” of the bureaucrats in the two institutions, comprising information about their age, countries of origin, education, marital status, property, employment or professional experience.

Keywords: administration; civil servants; service records; Interior Ministry; Health Committee.

ABREVIERI

<i>AARMSI</i>	= Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Istorice
<i>AARMSL</i>	= Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Literare
<i>AARPAD</i>	= „Analele Academiei Române”, seria II, București, 1879-1916
<i>AA.SS.</i>	= <i>Acta Sanctorum</i> , ed. Bollandisti, III ^a edițiune, Parigi 1863-1870
<i>AB</i>	= Arhivele Basarabiei
<i>ACNSAS</i>	= Arhivele Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității
<i>AE</i>	= L'Année Epigraphique, Paris
<i>AIR</i>	= Arhiva Istorică a României
<i>AIAC</i>	= Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj
<i>AIIAI</i>	= Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”, Iași
<i>AIIC</i>	= Anuarul Institutului de Istorie Cluj
<i>AIINC</i>	= Anuarul Institutului de Istorie Națională, Cluj
<i>AIIX</i>	= Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”, Iași
<i>ALIL</i>	= Anuarul de Lingvistică și Istorie Literară, Iași
<i>ALMA</i>	= <i>Archivum Latinitatis Medii Aevi</i> . Genève.
<i>AM</i>	= Arheologia Moldovei, Iași
<i>AMAE</i>	= Arhiva Ministerului Afacerilor Externe
<i>AmAnthr</i>	= American Anthropologist, New Series, Published by Wiley on behalf of the American Anthropological Association
<i>AMM</i>	= Acta Moldaviae Meridionalis, Vaslui
<i>AMMB</i>	= Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași
<i>AMN</i>	= Acta Musei Napocensis
<i>AMR</i>	= Arhivele Militare Române
<i>AMS</i>	= Anuarul Muzeului din Suceava
<i>ANB</i>	= Arhivele Naționale, București
<i>ANC</i>	= Arhivele Naționale. Serviciul Județean Cluj
<i>ANDMB</i>	= Arhivele Naționale. Direcția Municipiului București
<i>ANG</i>	= Arhivele Naționale. Serviciul Județean Galați
<i>ANI</i>	= Arhivele Naționale, Iași
<i>ANIC</i>	= Arhivele Naționale Istorice Centrale
<i>ANR-Cluj</i>	= Arhivele Naționale, Cluj-Napoca
<i>ANR-Sibiu</i>	= Arhivele Naționale, Sibiu
<i>ANRM</i>	= Arhivele Naționale ale Republicii Moldova, Chișinău
<i>ANRW</i>	= Aufstieg und Niedergang der römischen Welt, Berlin-New York
<i>ANSMB</i>	= Arhivele Naționale. Serviciul Municipiului București
<i>ANV</i>	= Arhivele Naționale, Vaslui
<i>AO</i>	= Arhivele Olteniei
<i>AP</i>	= Analele Putnei
<i>APH</i>	= Acta Poloniae Historica, Varșovia
<i>AqLeg</i>	= <i>Aquila Legionis. Cuadernos de Estudios sobre el Ejército Romano</i> , Salamanca
<i>AR</i>	= Arhiva Românească
<i>ArchM</i>	= Arhiva Moldaviae, Iași
<i>ArhGen</i>	= Arhiva Genealogică
„Arhiva”	= „Arhiva”. Organul Societății Științifice și Literare, Iași
<i>ArhMold</i>	= Arheologia Moldovei
<i>ASRR</i>	= Arhiva Societății Române de Radiodifuziune
<i>AȘUI</i>	= Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași

- ATS = Ancient Textile Series, Oxbow Books, Oxford și Oakville
 AUAIC = Arhiva Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
 AUB = Analele Universității „București”
 BA = *Biblioteca Ambrosiana*, Roma, Città Nuova Editrice
 BAR = Biblioteca Academiei Române
 BArchB = Bundesarchiv Berlin
 BAR int. ser. = British Archaeological Reports, International Series
 BBR = Buletinul Bibliotecii Române
 BCIR = Buletinul Comisiei Istorice a României
 BCMI = Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice
 BCU-Iași = Biblioteca Centrală Universitară, Iași
 BE = Bulletin Epigraphique
 BF = Byzantinische Forschungen, Amsterdam
 BJ = Bonner Jahrbücher, Bonn
 BMI = Buletinul Monumentelor Istorice
 BMIM = București. Materiale de istorie și muzeografie
 BNB = Biblioteca Națională București
 BNJ = Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher
 BOR = Biserica Ortodoxă Română
 BS = Balkan Studies
 BSNR = Buletinul Societății Numismatice Române
 ByzSlav = Byzantinoslavica
 CA = Cercetări arheologice
 CAI = Caiete de Antropologie Istorică
 CartNova = *La ciudad de Carthago Nova 3: La documentación epigráfica*, Murcia
 CB = Cahiers balkaniques
 CC = Codrul Cosminului, Suceava (ambele serii)
 CCAR = Cronica cercetărilor arheologice din România, CIMEC, București
 CCh = *Corpus Christianorum*, Turnhout
 CChSG = *Corpus Christianorum. Series Graeca*
 CCSL = *Corpus Christianorum Series Latina*, Turnhout, Brepols
 CDM = *Catalogul documentelor moldovenești din Arhivele Centrale de Stat*, București, vol. I-V; supl. I.
 CDȚR = *Catalogul documentelor Țării Românești din Arhivele Statului*, București, vol. II-VIII, 1974-2006
 Chiron = Chiron: Mitteilungen der Kommission für Alte Geschichte und Epigraphik des Deutschen Archäologischen Instituts, 1971
 CI = Cercetări istorice (ambele serii)
 CIL = *Corpus Inscriptionum Latinarum*, Berlin
 CL = Cercetări literare
 CLRE = *Consuls of the Later Roman Empire*, eds. R. S. Bagnall, A. Cameron, S. R. Schwartz, K. A. Worp, Atlanta, 1987
 CN = Cercetări Numismatice
 CNA = Cronica Numismatică și Arheologică, București
 CSCO = *Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium*, Louvain
 CSEA = *Corpus Scriptorum Ecclesiae Aquileiensis*, Roma, Città Nuova Editrice
 CSEL = *Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum*, Wien, De Gruyter
 CSPAMI = Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Centrale, Pitești
 CT = Columna lui Traian, București
 CTh = *Codex Theodosianus*. Theodosiani, Libri XVI cum constitutionibus Sirmondianis, I, edidit adsumpto apparatu P. Kruegeri, Th. Mommsen, Hildesheim, 1970-1971
 Cv.L = Convorbiri literare (ambele serii)

- „Dacia”, *N.S.* = Dacia. Nouvelle Série, Revue d'archéologie et d'histoire ancienne, București
- DANIC = Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale
- DGAS = Direcția Generală a Arhivelor Statului
- DI = Diplomatarium Italicum
- DIR = *Documente privind istoria României*
- DIRRI = *Documente privind Istoria României. Războiul pentru Independență*
- DOP = Dumbarton Oaks Papers
- DTN = *Din trecutul nostru*, Chișinău
- DRH = *Documenta Romaniae Historica*
- EB = Études Balkaniques
- EBPB = Études byzantines et post-byzantines
- EDCS = *Epigraphik-Datenbank Clauss-Slaby* (<http://www.manfredclauss.de/>)
- EDR = *Epigraphic Database Roma* (<http://www.edr-edr.it/default/index.php>)
- EpigrAnat = Epigraphica Anatolica, Münster
- ERAsturias = F. Diego Santos, *Epigrafiya Romana de Asturias*, Oviedo, 1959.
- Gerión = Gerión. Revista de Historia Antigua, Madrid
- GB = Glasul Bisericii
- GCS = *Die Griechischen Christlichen Schriftsteller*, Leipzig, Hinrichs, 1897-1969
- GLK = *Grammatici Latini Keil*
- HEp = *Hispania Epigraphica*, Madrid
- „Hierasus” = *Hierasus*. Anuarul Muzeului Județean Botoșani, Botoșani
- HM = Heraldica Moldaviae, Chișinău
- HU = Historia Urbana, Sibiu
- HUI = Historia Universitatis Iassiensis, Iași
- IDR = *Inscripțiile din Dacia romană*, Bucurști-Paris
- IDRE = *Inscriptions de la Dacie romaine. Inscriptions externes concernant l'histoire de la Dacie*, I-II, Bucarest, 1996, 2000
- IGLN = *Inscriptions grecques et latines de Novae*, Bordeaux
- IGLR = *Inscripțiile grecești și latine din secolele IV-XIII descoperite în România*, București, 1976
- ILLPecs = *Instrumenta Inscripta Latina. Das römische Leben im Spiegel der Kleininschriften*, Pecs, 1991
- ILAlg = *Inscriptions latines d'Algérie*, Paris
- ILB = *Inscriptiones Latinae in Bulgaria repertae. Inscriptiones inter Oescum et Iatrum repertae*, Sofia, 1989
- ILD = *Inscripții latine din Dacia*, București
- ILN = *Inscriptions latines de Novae*, Poznan
- ILLPRON = *Inscriptionum Lapidarium Latinarum Provinciae Norici usque ad annum MCMLXXXIV repertarum indices*, Berlin, 1986
- ILS = *Inscriptiones Latinae Selectae*, 1892
- IMS = *Inscriptiones Moesiae Superioris*, Belgrad
- IN = „Ioan Neculce”. Buletinul Muzeului Municipal Iași
- ISM = *Inscripțiile din Scythia Minor grecești și latine*, București, vol. I-III, 1983-1999
- JGO = *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas*
- JL = Junimea literară
- JRS = The Journal of Roman studies, London
- LR = Limba română
- MA = Memoria Antiquitatis, Piatra Neamț
- MCA = Materiale și cercetări arheologice
- MEF = *Moldova în epoca feudalismului*, vol. I-XII, 1961-2012, Chișinău
- MEFRA = *Mélanges de l'École française de Rome: Antiquité*, Roma

- MGH** = *Monumenta Germaniae Historica inde ab anno Christi quingentesimo usque ad annum millesimum et quingentesimum auspiciis societatis aperiendis fontibus rerum Germanicarum medii aevi*, Berlin 1877-
MI = Magazin istoric, București
MIM = Materiale de istorie și muzeografie
MM = Mitropolia Moldovei
MMS = Mitropolia Moldovei și Sucevei
MN = Muzeul Național, București
MO = Mitropolia Olteniei
MOF = Monitorul Oficial al României
Navarro = M. Navarro Caballero, *Perfectissima femina. Femmes de l'elite dans l'Hispanie romaine*, Bordeaux, 2017.
NBA = *Nuova Biblioteca Agostiniana*, Roma, Institutum Patristicum Augustinianum
NDPAC = *Nuovo Dizionario Patristico e di Antichità Cristiane*, I, A-E, 2e edizione, Marietti, 2006; III, P-Z, 2e edizione, Marietti, 2008
NEH = Nouvelles études d'histoire
OI = Opțiuni istoriografice, Iași
OPEL = *Onomasticon provinciarum Europae latinarum*, vol. I-IV, Budapesta-Viena, 1994-2002
PG = *Patrologiae cursus completus, Series Graeca*, ed. J.-P. Migne, Paris, 1886-1912
PIR = *Prosopographia Imperii Romani. Saec. I.II.III*, editio altera, Berlin.
PLRE = *Prosopography of the Later Roman Empire*, 3 vol., eds. A. H. M. Jones, J. R. Martindale, and J. Morris, Cambridge, 1971-1992
RA = Revista arhivelor
RBAR = Revista Bibliotecii Academiei Române, București
RC = Revista catolică
RdI = Revista de istorie
REByz = Revue des Études Byzantines
RER = Revue des études roumaines
RESEE = Revue des études Sud-Est européennes
RHP = *Die römischen Hilfstruppen in Pannonien während der Prinzipatszeit. I: Die Inschriften*, Viena
RHSEE = Revue historique de Sud-Est européen
RI = Revista istorică (ambele serii)
RIAF = Revista pentru istorie, arheologie și filologie
RIB = *Roman Inscriptions of Britain*, Londra
RIM = Revista de Istorie a Moldovei, Chișinău
RIR = Revista istorică română, București
RIS = Revista de istorie socială, Iași
RITL = Revista de istorie și teorie literară
RIU = *Die römischen Inschriften Ungarns*, Budapesta
RJMH = The Romanian Journal of Modern History, Iași
RM = Revista muzeelor
RMD = *Roman Military Diplomas*, Londra
RMM = *Römische Militärdiplome und Entlassungsurkunden in der Sammlung des Römisch-Germanischen Zentralmuseums*, Mainz
RMM-MIA = Revista muzeelor și monumentelor, seria Monumente istorice și de artă
RMR = Revista Medicală Română
RRH = Revue roumaine d'histoire
RRHA = Revue roumaine de l'histoire de l'art
RRHA-BA = Revue Roumaine d'Histoire de l'Art. Série Beaux Arts
RSIAB = Revista Societății istorice și arheologice bisericești, Chișinău
Rsl = Romanoslavica

<i>SAHIR</i>	= Studia et Acta Historiae Iudaeorum Romaniae, București
<i>SAI</i>	= Studii și Articole de Istorie
<i>SCB</i>	= Studii și cercetări de bibliologie
<i>Sch</i>	= <i>Sources Chrétiennes</i> , Paris
<i>SCIA</i>	= Studii și cercetări de istoria artei
<i>SCIM</i>	= Studii și cercetări de istorie medie
<i>SCIV/SCIVA</i>	= Studii și cercetări de istorie veche (și arheologie)
<i>SCN</i>	= Studii și Cercetări Numismatice, București
<i>SCȘI</i>	= Studii și cercetări științifice, Istorie
<i>SEER</i>	= The Slavonic and East European Review
<i>SHA</i>	= <i>Scriptores Historiae Augustae</i>
<i>SJAN</i>	= Serviciul Județean al Arhivelor Naționale
<i>SMIC</i>	= Studii și materiale de istorie contemporană, București
<i>SMIM</i>	= Studii și materiale de istorie medie, București
<i>SMIMod</i>	= Studii și materiale de istorie modernă, București
<i>SOF</i>	= Südost-Forschungen, München
<i>ST</i>	= Studii Teologice, București
<i>StAntArh</i>	= Studia Antiqua et Archaeologica, Iași
<i>T&MBYZ</i>	= <i>Travaux et Mémoires du Centre de recherches d'histoire et de civilisation byzantines</i>
<i>ThD</i>	= Thraco-Dacica, București
<i>TR</i>	= Transylvanian Review, Cluj-Napoca
<i>TV</i>	= Teologie și viața, Iași
<i>ZPE</i>	= Zeitschrift für Papyralogie und Epigraphik
<i>ZSL</i>	= Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde